

STATUTELE MUNICIPALE SĂSEȘTI DIN 1583 - GENEZA LOR ISTORICĂ ȘI PREVEDERILE PENALE

A) Geneza istorică a statutelor municipale.

Împinși de condițiile economice nefavorabile provocate mai cu seamă de sporul demografic crescut precum și de instabilitatea provocată de numeroasele războaie interne, mari grupuri de sași vor coloniza regiuni ale Europei centrale și estice. Ei au fost chemați de regele Géza al II-lea pentru a aduce un suflu nou în cadrul populației locale prea puțin numeroase din Transilvania. Această regiune istorică era populată la acea dată de maghiarii descendenți ai cuceritorilor sosiți în secolul al IX-lea, precum și de populația românească preexistentă, dar despre care nu există decât puține referiri pentru acea perioadă. Pe lângă aceștia, mai existau și grupuri răzlețe de alte neamuri.

Noii coloniști s-au așezat în zona Sibiului actual, pe așa-zisul *fundus regius*, care era inițial o zonă nepopulată, fiind pentru prima dată atestați în localitățile *Cricău*, *Ighiu* și *Romos*, pe la jumătatea secolului al XII-lea. Proveniența acestora nu este foarte clară; în primele documente apar ca și *flandrensi*, dar ei se considerau germani (*teutonici*). În corespondența oficială a Curții regale maghiare sunt menționați sub denumirea de *saxoni* (sași) și această denumire se va păstra de acum încolo.

Din punct de vedere juridic, coloniștii germani cunoșteau o formă specifică a dreptului cutumiar, care consacra responsabilitatea grupului/comunității pentru fiecare individ. Acest drept cutumiar în care se consacră rolul predominant al comunității este specific evului mediu timpuriu, aparținând fazei premergătoare apariției legilor scrise. Rolul cel mai important revenea scaunului de judecată sătesc format, la fel ca și cele ale celorlalte populații din acea vreme, din conducătorii satului, respectiv "oamenii buni și bătrâni". De regulă la acest nivel se judecau cele mai multe pricini, cu pedepse mergând până la excluderea din comunitate (*interdictio aquae et ignis*). Organul suprem era adunarea țării, care prezerva încă un puternic caracter militar specific germanic. Acest organ se numea Thing sau Ding și se întrunea regulat, și pe lângă atribuțiile militare care erau considerate fundamentale, aveau și atribuții judecătorești, putând da și pedeapsă capitală.

Legislația nu era încă scrisă; ea se transmitea oral din generație în generație. Astfel, aceasta a suferit modificări în timp, încercând să se adapteze condițiilor mereu schimbătoare, dar existau diferențe destul de mari de la o regiune la alta privind atât reglementările legale cât și organizarea juridică. Singura versiune scrisă a dreptului cutumiar german este *Sachsenspiegel*-ul, care ne poate da indicii despre reglementările cutumiare ale vremii, această operă fiind datată în jurul anilor 1220-1230.

În anul 1224, regele Andrei al II-lea a reînnoit promisiunile bunicului său Géza, acordând noilor coloniști largi privilegii prin *Andreanum*, document cunoscut și sub denumirea de "bula de aur a sașilor". Această diplomă prevede ca pe sași "să nu-i judece nimeni în afară de rege sau comitele de Sibiu" și această judecată urma să se facă numai conform dreptului lor obișnuielnic. De asemenea, "nimeni să nu cuteze a-i chema în fața noastră (a curții regale, L.M.) decât când pricina lor nu s-a putut hotărâ de judele lor"¹. În această diplomă se consacră deci exercitarea liberă a dreptului obișnuielnic propriu, dar apar și urme din ius italicum (la acordarea funcțiilor) sau elemente specifice dreptului westfalian (succesiunile)². De asemenea, preoții sași vor trebui judecați numai pe baza dreptului lor obișnuielnic.

¹ David Prodan, *Iobăgia în Transilvania*, vol. I, p. 104

² Friedrich Schuler von Libloy, *Statuta juris municipalis Saxonum in Transsylvania*, 1863, p. 11

Bula de Aur dădea dreptul sașilor de a alege propriii judecători și preoți; întreaga comunitate era responsabilă numai în fața regelui. Comitele Sibiului era numit de rege și purta denumirea de *Comes Nationum Saxonum*, având și atribuția de judecător regal suprem. Curții supreme din Sibiu îi erau subordonate șapte scaune de judecată, formulă de la care a fost denumită aria locuită de sași (Șapte Scaune). Mai târziu, Matei Corvin acorda printr-un privilegiu sașilor dreptul de a-l alege chiar și pe judele regal, astfel justiția ajungând în mâinile populației săsești³.

Diploma de la 1224, menținută și chiar lărgită în prevederile ei, conferea pământului regesc statutul unui "stat în stat"; coroana primind pentru aceste largi privilegii loialitatea locuitorilor germani și o contribuție fiscală considerabilă. Prevederile Diplomei de la 1224 au fost completate ulterior și prin diverse privilegii. La 1238 sașii primesc privilegiul de a-și alege judele care să judece pricinile lor, străinii fiind judecați de scaunele voievodale și de către cele subsecvente; la 1329 se dispune ca la nivelul primei instanțe judele împreună cu bătrânii să judece toate pricinile, în afară de omor, silnicie ori furt, care cad în competența judeului regesc al sașilor⁴.

O altă componentă importantă a legislației aplicate în acea perioadă erau statutele orășenești, care cuprindeau prevederi diverse, acestea diferând de la un oraș la altul. Importante sunt aici statutele capitlului Sibiu (1351) care cuprindeau prevederi de drept civil, bisericesc și de procedură. Orașul Bistrița a primit o astfel de legiuire de la Ludovic I, în privilegiul din anul 1366.

Necesitatea folosirii unei legislații unitare s-a impus datorită problemelor juridice tot mai complexe care apăreau datorită modificărilor survenite în situația politică a zonei și a dus la apariția unor legiuri mai complexe care să garanteze temeinic siguranța și ordinea. Astfel, în secolul XV este atestată folosirea de către Curtea Supremă din Sibiu⁵ a unui Codex, realizat de către duumvirul *Thomas Altenberger* (primarul Sibiului) la Nürnberg. Acest Codex se pare că a avut numai rolul unei legislații subsidiare, fiind compus din trei părți, în care se observă creșterea ponderii reglementărilor specifice dreptului roman, fenomen caracteristic acelei perioade reformiste. La alcătuirea acestui cod a fost folosit și *Sachsenspiegel*-ul, dar opera este originală și structurată independent, sursa principală de inspirație a acestui "codex altenbergian" fiind legislațiile din Nürnberg, Magdeburg și Iglau. Acest cod, nefiind recunoscut oficial nu a avut decât o influență limitată asupra deciziilor Curții. Tot mai mulți juriști eminenți (dintre care mulți studiaseră la universități germane) sunt nemulțumiți de lipsa de coerență a legislației și întreprind numeroase încercări de a compune un cod unitar, dar care să fie recunoscut oficial. Tot prin intermediul lor au pătruns și elemente ale dreptului roman, care vor avea o pondere însemnată în viitoarea legislație.

Toate aceste strădanii au fost impulsionate de o criză care a cuprins lumea săsească, după distrugerile cauzate prin trecerea pe aici a oștilor lui Mihai Viteazul și Basta, rezultate cu nimicirea a numeroase comunități și emigrarea a numeroși locuitori sași, locurile acestora fiind preluate de către iobagi refugiați din diverse părți ale Transilvaniei. Aceștia (în mare majoritate români) au format noi comunități, ale căror influențe au crescut în timp. Noile inițiative pentru o revigorare juridică pot fi văzute și ca o încercare de autoapărare a comunităților săsești în fața distrugerilor, a nesiguranței personale și a proprietății, tentative care aveau ca finalitate și păstrarea caracterului de zonă închisă a pământului săsesc⁶.

La adunarea Universității săsești din 1545-1546 s-a decis includerea în legislație și a obiceiurilor juridice, în cazul în care acestea sunt compatibile cu preceptele creștine⁷. *Johannes Honterus* a scris o legiuire completă inspirată din dreptul roman, dar care nu a fost folosită (totuși efortul său a fost recompensat de către Universitatea săsească cu suma de 100 fl.)⁸ iar apoi a alcătuit în anul 1544 un *Compendium juris civilis in usum civitatem ac sediu saxonicalium in Transsylvania*. S-a mai propus chiar și implementarea unei codificări

³ Friedrich Schuler-Libloy, *Rechtsgeschichte*, vol. I, p. 467

⁴ Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, Cluj, 1971, p. 197

⁵ Curtea Supremă din Sibiu avea o importanță deosebită, având rolul unei curți de apel.

⁶ Fr. Teutsch, *Die Siebenbürger Sachsen im Vergangenheit und Gegenwart*, Leipzig, 1916, p. 66

⁷ Fr. Schuler-Libloy, *Siebenbürgische Rechtsgeschichte*, vol. I, p. 131

⁸ Friedrich Teutsch, *Die Siebenbürger Sachsen im Vergangenheit und Gegenwart*, Leipzig, 1916, p. 75

inspirate din Tripartitul lui Werböczy, idee care s-a dovedit a fi neavenită din cauza incompatibilităților dintre legiuirea respectivă și realitățile din lumea săsească, iar în 1554 s-au folosit versiuni scrise ale unor reglementări din dreptul cutumiar, la redactarea cărora a contribuit și Honterus.

Cea mai importantă contribuție a fost adusă de către învățatul sas *Thomas Bomel*⁹ (Bomelius) în anul 1560, prin colecția acestuia de prevederi intitulată "*Statuta jurium municipalium civitatis Cibiniensis reliquarum civitatum et universorum Saxonum Transsylvaniae*". La adunările Universității din anii 1570-1580, la cererea lui *Mathias Fronius* (conducătorul sfatului din Brașov) aceste cărți au fost supuse unei verificări generale. Înșuși *Fronius* a prelucrat textul lui *Bomel*, dar nu a făcut la el modificări importante. În cadrul Adunărilor, verificările au fost făcute mai ales de *Huet Albert* și *Hirscher*. După această procedură, Adunarea a adoptat noua legiuire. În anul 1582, o delegație oficială (formată din *Albert Huet*, comitele sașilor, *Dominicus Dietrich*, judele regal din Sighișoara, *Caspar Budacker*, judele primar al orașului Bistrița, *Mathias Fronius*, senator de Brașov și *Joachim Koch*, primarul Mediașului) a înaintat proiectul Codexului către principele *Stefan Báthory*. Acesta a dat proiectul spre examinare unei comisii la Cracovia, formată din cancelarul principelui *Martinus Berzewich* și alți învățați. Tot acolo, la 18 februarie 1583, *Statutele* au primit confirmarea oficială, fiind declarate ca și legislația proprie a sașilor "*in quantum iuribus publicis non derogant i.e. Saxonum nostrorum terras jurisdictionem tantum concernunt*".

După această dată, *Statutele* au devenit un factor primordial al dreptului transilvan, fiind folosit timp de aproape trei secole. Pentru sași, această nouă legiuire a reprezentat mai ales o unificare a diverselor legislații preexistente, exprimând însăși unitatea sașilor pe teritoriul stabilit încă în Bula de Aur. Din păcate, această nouă legislație nu păstrează foarte mult originalitatea dreptului cutumiar anterior, având mai degrabă caracterul unui amestec de drept roman, drept maghiar medieval, drept canonic și prevederi din diverse legislații germane.

Codul este structurat în 4 cărți. În prima sunt expuse principiile de bază ale ordinii juridice specifice sașilor din Transilvania; în a doua sunt cuprinse reglementările de dreptul familiei; având un caracter cutumiar. Cartea a treia prezintă drepturile reale, cu prevederi inspirate din dreptul roman, iar cartea a patra este dedicată dreptului penal, care are un caracter compozit.

Noul cod de legi aduce un nou suflu în justiția proprie a sașilor transilvăneni; în primul rând el obligă pe judecător să judece numai conform legilor, constitutelor sau obiceiurilor¹⁰, ceea ce marchează începutul oficial al aplicării sistemului juridic statutar. Totodată, acesta reprezintă etapa definitivă a procesului de trecere de la legislația cutumiară nescrisă la adoptarea unei legiuiri scrise unitare, dar reprezintă și o expresie a preluării Reformei de către sași¹¹.

B) Prevederile penale

Cartea a patra a Statutelor este dedicată exclusiv reglementărilor aparținând dreptului penal. Prima problemă este chiar cea legată de noțiunea de drept penal, care avea alte conotații în Evul Mediu decât cele pe care le cunoaștem că le are astăzi.

Dreptul penal modern este astăzi o ramură distinctă a dreptului public; aceasta înseamnă că există două părți în orice litigiu penal: statul, care exercită jurisdicția penală, și care cheamă pe învinuit în instanță pentru a-i aplica pedeapsa corespunzătoare faptei.

Dreptul medieval al Europei occidentale se inspira preponderent din prevederile dreptului roman, considerat tot mai mult un model infailibil pentru orice sistem legal. Acest drept roman era însă axat în jurul dreptului privat, consacrand caracterul privat și nu public și al dreptului penal, desigur cu unele excepții. Acest model antic, împletit cu prevederile de

⁹ Th. Bomel este menționat la 1548 în funcția de notar provincial al Sibiului, apoi fiind preot la Stolzenburg. El a murit în anul 1592

¹⁰ Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I., cap. *Organizarea justiției*.

¹¹ Fr. Teutsch, *op.cit.*, p. 76

ordin cutumiar al fiecărei legislații și supus influențelor sociale ori politice, a dat o anume particularitate acestor legiuri occidentale.

Astfel, și dreptul penal feudal avea un caracter preponderent privat; majoritatea proceselor penale se prneau din inițiativa reclamantului, doar puține proceduri (în speță cele pentru infracțiuni foarte grave) se porneau "din oficiu". Chiar mai mult, diferențierea între procesul penal și cel civil nu era netă, gravitatea infracțiunii fiind apreciată în funcție de prejudiciul material ori cel evaluabil pecuniar pe care l-a produs, și doar treptat se va avea în vedere și factorul subiectiv, adică intenția (in maleficia voluntas spectatur). Un alt element interesant este acela că procesele "penale" de o importanță mai mică purtau denumirea de procese civile; doar cele care tratau despre fapte grave și erau de regulă judecate de către judele regal sau de o instanță superioară purtau denumirea de "proces criminale". Pe scurt, dreptul penal feudal clasic era doar un mijloc mai aparte de protejare a intereselor materiale ale comunității ori a individului, întocmai ca și dreptul civil.

Pentru unii specialiști, Statutele din 1583 reprezintă semnul receptării dreptului roman în Transilvania¹². Se constată și alicarea într-o pondere redusă a cutumelor, partea penală putând fi considerată o suprapunere a dreptului feudal general, a normelor dreptului penal transilvan și a dreptului statutar preexistent.

Statutele cuprind următoarele opt titluri: 1. Dispozițiile generale; 2. Furtul și tâlhăria; 3. Infracțiunile contra vieții; 4. Sistemul compozițiilor legale; 5. Injuriile verbale; 6. Falsul și infamia; 7. Adulterul; 8. Bunurile condamnaților.

Relevant pentru spiritul acestei legiuri este primul titlu, care se poate considera a fi un început de parte generală; motiv pentru care voi insera traducerea fidelă a enunțului fiecărui paragraf al acestui titlu, după fiecare urmând câte un mic comentariu.

*Liber quartus-titul 1.*¹³

§1. Curțile de judecată sunt de două feluri.

Acest paragraf prezintă sumar cele două feluri de instanțe publice, și anume cele capitale, care pot da pedeapsă capitală și cele etice, care nu au acest drept.

§2. De ce trebuie numite instanțele în mod public.

Cel de-al doilea paragraf tratează problema numirii judecătorilor, insistând asupra importanței numirii lor în mod public, pentru a evita orice intervenții ori știrbirea drepturilor vreunui dintre părți.

§3. Dacă cineva vrea să încheie o tranzacție, este ca și cum ar fi recunoscut fapta.

Tranzacția este în fapt un contract între cele două părți (în cazul nostru învinuitul și victima ori urmașii acestuia) prin care o parte îndeplinește pretențiile celeilalte, simplificând procedura de judecată. În acest caz este vorba practic de oferta de despăgubire avansată de învinuit părții vătămate, care îndeplinește și rolul unei recunoașteri tacite a comiterii respectivei fapte. În mod normal, recunoașterea este cea mai semnificativă probă, antrenând "arestarea" inculpatului și apoi judecarea sa, deci recunoașterea, fie ea expresă ori tacită nu mai poate duce la achitarea învinuitului.

§4. Nimeni să nu fie condamnat pe baza unei simple suspiciuni.

Acest paragraf consacră un principiu important și reprezintă totodată și un progres față de arbitrariul justiției medievale tipice. Condamnarea poate surveni numai dacă există dovezi suficiente și concludente, sau dacă învinuitul își recunoaște fapta; de amintit că această recunoaștere este obligatorie la infracțiunile grave.

§5. Fiul tatălui nu poate purta consecințele faptei, și nici tatăl pentru copiii lui.

Un element important al Statutelor este faptul că în cuprinsul său se consacră responsabilitatea individuală a făptașului pentru fapta sa. Nu mai exista deci răspunderea colectivă, a comunității pentru fapta unuia pentru membrii săi ori solidaritatea familială în fața răspunderii penale, elemente care existau însă în diverse forme în vechiul drept cutumiar.

§6. Pedepsirea unui garant care nu poate satisface obligațiile celui care l-a chemat în garanție.

Chemarea în garanție ori chezașia s-a menținut ca și practică și în Statute. Era posibilă chezașia și în litigiile penale, dar se prevede ca garantul să nu plătească niciodată cu viața, ci să primească numai amendă.

¹² Günther Tontsch, *Dispozițiile penale ale statutelor municipale săsești din 1583 în Studia Jurisprudentia*, 1972, 17, p. 81

¹³ Textul în limba germană: Fr. Schuler-Libloy, *Siebenbürgische Rechtsgeschichte*, vol. II, p. 317

§7. *Nevinovăția justifică pe învinuit și nu acuzația reclamantului.*

Acest principiu interesant prevede că oricine se poate absolve de o suspiciune creată printr-o acuzație dacă dovedește că este nevinovat.

§8. *Cine nu poate dovedi pâră contra celuilalt va fi osândit la pedeapsa pe care ar fi primit-o pârătul.*

Este un principiu tipic pentru dreptul feudal; totodată este și o măsură prin care se împiedică reclamațiile abuzive prin chemarea în judecată a unui pârăt pe baza unei acuzații ce nu poate fi dovedită ori pe baza unei învinuiri mincinoase. Această prevedere intimidează pe reclamant pentru ca acesta să nu recurgă la judecată decât atunci când are probe suficiente.

§9. *La infracțiuni grave să nu se recurgă imediat la tortură, să fie înțeles acest lucru.*

Conform principiilor generale ale dreptului feudal clasic, mărturiile pot fi obținute și prin tortură, oportunitatea acestei metode fiind decisă de către judecător. La infracțiuni grave, de exemplu cele care atrag pedeapsa capitală, recunoașterea este obligatorie, fără aceasta neputând fi pronunțată sentința- și în acest caz tortura poate fi un mijloc de constrângere, prin care învinuitul poate să recunoască elementele contrare adevărului. Paragraful de sus vine întocmai pentru a îmbunătăți acest sistem, consacrand tortura doar ca un mijloc auxiliar (subsidiar) de probă, în completarea detaliilor existente¹⁴. Totuși, oportunitatea folosirii torturii rămâne în decizia judecătorului, Statutele consacrand în continuare procedura scrisă.

§10. *La suspiciuni insuficiente, mărturiile obținute prin tortură nu vor fi întotdeauna recunoscute ca adevărate.*

Continuând ideea paragrafului anterior, acum se precizează rolul limitat al detaliilor obținute prin tortură. Acest mijloc fiind unul de constrângere foarte puternic, mărturiile obținute cu ajutorul său trebuie tratate foarte prudent.

§11. *Dacă cineva vrea să facă o faptă rea și nu o îndeplinește, să nu-i fie cu pagubă.*

Dreptul feudal clasic prevede diverse pedepse și pentru intenția cuiva de a comite vreo infracțiune. În acest paragraf se consacră principiul modern de pedepsire doar a faptelor deja consumate, nimeni neputând fi judecat pentru intenția nematerializată de a comite o faptă reprobabilă.

§12. *Cine se dezvinovățește de o acuzație, nu poate fi acuzat a doua oară cu același lucru.*

Un prim semn al principiului autorității lucrului judecat se întrezărește în această prevedere, care interzice reclamantului să acuze pe pârăt cu aceeași învinuire pentru a doua oară (principiul non bis in idem). Desigur, această circumstanță privește doar pe reclamant, pârătul putând fi acuzat de către altcineva, dar cu aceeași acuzație decât cea a primului pârăt.

§13. *Cine dă băuturi pentru a risipi fructele femeiești, va fi izgonit din țară.*

Aici se prevede interdicția avorturilor, desigur în forma specifică acelor vremuri. Este foarte interesantă plasarea acestei dispoziții între principiile generale ale prevederilor penale și nu la capitolul despre omoruri. Acest paragraf este de fapt o prevedere penală propriu-zisă și nu un principiu, pedepsind doar pe cel care face leacuri avortive. În forma simplă a acestei fapte, acesta va fi izgonit, pierzând totodată o parte a bunurilor sale, iar dacă manopera sa provoacă moartea cuiva, atunci făptașul va primi pedeapsa capitală.

După prezentarea principiilor de bază care vor sta la baza judecății, textul prezintă pe rând infracțiunile și pedepsele respective. Prima precizare care trebuie făcută este în legătură cu conceptul de infracțiune, așa cum era acesta văzut în acea vreme și care concept diferea mult de cel de astăzi. Dată fiind organizarea socială, un mare număr de infracțiuni care astăzi sunt prevăzute în dreptul penal nu existau atunci, iar cele care existau (numărul lor fiind totuși destul de mare) erau grupate sub un număr mai mic de denumiri. Astfel apare o lărgire firească a ariei semantice a fiecărei "infracțiuni" reglementate în textul nostru de lege. Desigur, cum vom vedea, cea mai "vastă" infracțiune este cea de trădare, sub care se pot înțelege un mare număr de fapte grave.

În Statute sunt șase grupe de infracțiuni (trădarea, furtul și tâlhăria, omuciderea, injuriile verbale, falsul, adulterul) plus două titluri care tratează sistemul de compozițiuni precum și bunurile condamnaților.

1. *Trădarea (nota infidelitatis).* Considerată întotdeauna ca fiind cea mai gravă infracțiune, începând încă din antichitate și până astăzi, trădarea a fost cel mai aspru pedepsită.

În Evul Mediu, infracțiunea de trădare era un atentat chiar la relațiile pe care se baza organizarea socială, și anume raporturile de vasalitate și de fidelitate. Era un fapt care ataca

¹⁴ Fr. Schuler-Libloy, *op. cit.*, p. 243

cel puțin una din formele autorității și de aceea se distinge prin gravitatea sa. Prin noțiunea de “trădare” legiuirile feudale înțelegeau o arie foarte vastă de fapte; din analiza prevederilor statutare de la 1583 am reușit să deduc o clasificare, desigur încă voalată, în funcție de instituția sau valoarea contra căreia este îndreptată această infracțiune. Astfel s-ar putea distinge o trădare a statului, una a familiei, una a religiei.

Denumirea generică a trădării (sau “hicleției”) în mai toate legislațiile feudale este cea de *nota infidelitatis*, sancțiunea prevăzută fiind invariabil pedeapsa capitală însoțită de confiscarea bunurilor. Putea fi calificată ca trădare înalta trădare propriu-zisă, nesupunerea la unele porunci ale suveranului, neexecutarea unei hotărâri judecătorești pentru o infracțiune gravă, refuzul unui judecător de a face dreptate (denegarea de dreptate), furturi din vistieria regală, fuga de pe câmpul de luptă, falsul în acte (îndeosebi în cele emise de cancelaria regală sau voievodală), falsificarea de monede, omorârea rudelor, crime militare, infracțiuni contra religiei, etc.

2. *Furtul și tâlhăria*. Al doilea grup de infracțiuni în ordinea gravității este cel îndreptat împotriva proprietății și posesiei, considerate a fi bazele economice ale societății. Statutele definesc furtul conform dreptului roman: *Furtum est contractatio rei fraudulosa lucri faciendi gratia vel ipsius rei vel etiam usus eius possessionis ve* (furtul este deturmarea frauduloasă a unui lucru cu intenția de îmbogățire frauduloasă, ce comportă asupra lucrului însuși, asupra folosinței lui sau chiar asupra posesiunii lui). Astfel era considerat furt și luarea propriului bun din posesia altuia (furtul de posesie), înstrăinarea unui bun străin din posesia proprie ori însușirea bunului pierdut. Furtul comis în neștiință de cauză (din culpă) nu era pedepsit; în cazul unui furt propriu-zis însă, vinovăția persista și după restituirea bunului și caința făptașului.

În acea perioadă cele mai multe furturi aveau ca obiect animalele, dar și alte bunuri mobile. Era considerat furt și dosirea ori însușirea scrisorilor cu pretenții pecuniare ori a actelor care atestau proprietatea. Acțiunea penală pentru furt putea fi exercitată de orice persoană interesată, dar acțiunea civilă aparținea doar proprietarilor și moștenitorilor lor.

Trebuie menționat că instigatorii și complicii erau tratați în mod egal cu autorii; tănuirea intra tot în conținutul infracțiunii de furt, prin ea înțelegându-se găzduirea hoților ori a tâlharilor, eliberarea celor prinși pentru o sumă de bani ori pentru o parte din hrană, primirea de către stăpân a bunurilor furate de slugi. Tănuirea comisă de către rude ori afini nu se pedepsea.

Conform Statutelor din 1583, pedeapsa unică pentru furt era moartea prin spânzurare, iar pentru furturile agravate, în speță pentru furtul de obiecte bisericești era prevăzută pedeapsa cu moartea prin ardere pe rug. De asemenea, hoții ori tâlharii prinși în flagrant puteau fi uciși pe loc.

3. *Omuciderile (de homicidiis)*. Considerată o faptă abominabilă, omorul era pedepsit aspru în toate sistemele sociale. Cea mai veche cutumă care privește pedepsirea acestei fapte, dar și a altora era legea talionului, care permitea răzbunarea liberă a victimei ori a urmașului acestuia asupra făptașului, în măsura faptei acestuia (în dreptul roman clasic, talionul se aplica dacă vinovatul și victima nu ajungeau la un acord privind despăgubirile). De la această străveche cutumă, încă în sistemul dreptului roman s-a făcut progresul la sistemul compozițiilor voluntare, care stabileau dreptul părților (infractor și victimă) de a se înțelege asupra unei despăgubiri în bani sau chiar în produse cu care să înlocuiască pierderea economică suferită de victimă, sau în cazul decesului acestuia, de către familia sa. Inițial limitele compozițiilor puteau fi liber stabilite, dar puterea centrală va stabili ulterior unele cote, încasând chiar cu titlu de taxe anumite părți din aceste sume. Interesantă este constatarea că în sistemul de drept feudal persoana era văzută preponderent ca și un factor economic, diversele funcții umane putând fi evaluate pecuniar, după cum se va vedea la punctul următor.

Incrimnarea omuciderii în Statute se apropie mai mult de cea din dreptul roman, dar păstrează și unele elemente proprii dreptului feudal. Ca omor erau incriminate și actele preparatorii (prepararea ori deținerea de otrăvuri) sau omorurile intenționate neconsumate, rămase în fază de tentativă. Reglementarea controverselor privind legitima apărare este făcută conform sistemului roman; astfel răspunsul imediat și egal la un atac este considerat a fi

legitimă apărare, acest lucru nefiind pedepsit, dar depășirea limitelor atacului este considerată răzbunare, care este pedepsită.

Asemeni dreptului transilvan, pedeapsa pentru omor putea fi și cea capitală, prin decapitare cu spada.

4. *Sistemul de compozițiuni și tranzacția.* Considerată a fi partea cea mai interesantă a Statutelor, sistemul de compozițiuni aduce multe elemente noi în reglementarea unor situații juridice.

În textul acestui capitol, legiuitorul stabilește tarife fixe pentru marea parte a tranzacțiilor, desigur a celor care apar mai frecvent în practică. Aceste tarife (gloabe) poartă denumiri specifice (pedeapsa limbii, pedeapsa coastei). Sumele din lege erau totuși mari pentru acea vreme; inegalitățile apărute ca urmare a solvabilității diferite a condamnaților va duce ulterior la introducerea pedepselor corporale, dar abia în 1765. În mod interesant, puteau fi "împăcate" doar vătămările corporale care afectau capacitatea de muncă a victimei (și deci implicit valoarea sa economică, deoarece dreptul feudal incrimina infracțiunile preponderent în funcție de paguba, pecuniar evaluabilă, pe care au provocat-o); astfel cicatricile, vânătăile și slujirile nu puteau fi "împăcate"¹⁵. Statutele stabilesc întâi limitele maxime, astfel pentru omucidere, prețul sângelui nu putea depăși 40 de florini iar la vătămări corporale pedeapsa era de maximum 20 fl. Dintre aceste vătămări, un braț paralizat se "împăca" cu 20 fl., un ochi scos ori o limbă tăiată se pedepsea cu 10 fl, un deget tăiat "costa" 5 fl. Pentru o comparație, tarifele din dreptul transilvan erau următoarele: *effusio sanguini* (vărsarea de sânge) - 4 până la 13 fl, o vânătăie 60 dinari; se poate observa că sistemul de reglementare era mult diferit.¹⁶

5. *Injuriile verbale.* În grupul infracțiunilor contra onoarei legiuitorul incriminează cele două feluri de injurii-cele adresate în prezența victimei (iniuria imediata) și cele folosite în absența acestuia (iniuria mediata), în fața unor martori.

Injuriile reciproce se compensau fără intervenția curții de judecată, dar dacă se ajungea la proces, ambele părți erau pedepsite. Desigur, injuriile la adresa unor persoane ori instituții importante erau mai aspru pedepsite, mai ales dacă erau folosite în public.

Pedeapsa consta în retractarea injuriei, prin cererea de scuze în public, de regulă exact în locul în care a fost proferată injuria, se aplica și o amendă echivalentă cu "pedeapsa limbii" în valoare de 20 de florini (sumă destul de ridicată în acea vreme) din care 2/3 erau încasate de judecător iar 1/3 de victimă.

6. *Falsul.* Infracțiunea de fals era definită ca fiind inducerea în eroare a uneia sau mai multor persoane pentru a dobândi foloase materiale. La această infracțiune intrau și manoperele de inducere în eroare a instanțelor prin înscrisuri doveditoare false ori martori mincinoși (mărturia mincinoasă nu era incriminată separat). Jurământul strâmb intra tot în această categorie; pentru această faptă se aplica "pedeapsa coastei" de 20 florini.

Pedeapsa generală pentru infracțiunile de fals era expulzarea din comunitate (*interdictio aquae et ignis*), fapt care atrăgea și infamia făptașului. Era prevăzută și pedeapsa capitală în cazul prezenței unor circumstanțe agravante (de exemplu îndeletnicirea de a falsifica acte sau când se urmărește producerea unei consecințe periculoase). Pedeapsa capitală prin ardere pe rug era prevăzută pentru falsificatorii de monede și pentru complicitii acestora.

7. *Adulterul (de adulteriis).* Era considerat în acea vreme o faptă gravă; el contravenea moralei conviețuirii sociale precum și preceptelor religioase.

Sub denumirea generică de *delicta carnis* se înțelegeau adulterul propriu-zis, proxenetismul sau întreținerea unei case de toleranță, violul, prostituția și seducția.

Acțiunea penală pentru adulter aparținea numai celui care poate dovedi că are o viață morală și curată - lucru destul de greu de dovedit, folosindu-se martori. Slujitorii unei case nu pot depune însă ca martori într-un astfel de proces. Soțul care nu-și pedepsea soția surprinsă în flagrant era considerat proxenet și pedepsit ca atare.

¹⁵ G. Tontsch, *op. cit.*, p. 83.

¹⁶ Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, cap. *Organizarea justiției*.

În general pentru adulter era prevăzută pedeapsa capitală (decapitare pentru bărbați și înecare pentru femei), dar exista și posibilitatea de aplicare a unor amenzi, a pedepsei corporale ori a expulzării. Aceleași pedepse se aplicau și pentru proxenetism ori viol; prostituția și seducția fiind pedepsite cu amendă respectiv obligația de căsătorie cu victima.

Pedepsele pentru acest grup de infracțiuni sunt, precum se vede, foarte aspre; în practică însă, invocându-se "*anima levitatis*" (slăbiciunea omenească) s-a obținut aproape întotdeauna înlocuirea pedepsei capitale cu o amendă.

8. *Bunurile condamnaților (de bonis damnatorum)*. Acest titlu privește numai bunurile celor condamnați la moarte. În reglementările anterioare, conform obiceiului feudal, condamnaților la moarte li se confisca toată averea, în beneficiul fiscoi. Apariția unor discontinuități economice în rândul virtualilor succesori ai condamnatului, precum și necesitatea de îmbunătățire a acestei reglementări a dus la schimbarea regimului bunurilor condamnaților la pedeapsa capitală.

Statutele din 1583 prevăd că averea condamnatului revine în exclusivitate moștenitorilor, cu excepția situației în care acesta a fost condamnat pentru crimen lesae majestatis ori nota infidelitatis, când era prevăzută ridicarea averii în favoarea fiscoi regal. Bunurile dobândite prin infracțiune nu erau confiscate, ci se restituiau celor păgubiți.

Condamnatul care se sinucidea de spaima pedepsei pierdea 2/3 din averea sa în favoarea judecătorului, numai 1/3 se transmitea moștenitorilor săi. Dacă învinutul se sinucidea din orice alt motiv (de pildă înainte de pronunțarea sentinței) 1/3 din avere era luată de judecător iar restul de 2/3 se transmitea moștenitorilor. Grațierea condamnatului nu obliga însă fiscoi la restituirea averii confiscate.

Prevederile penale ale Statutelor din 1583 aduc multe elemente noi față de reglementările mai vechi. Astfel, se constată creșterea influenței reglementărilor din dreptul roman, dar și introducerea de îmbunătățiri în spirit modern, ca de exemplu o serie de facilități procedurale, dar care nu au putut fi întotdeauna folosite din cauza taxelor prea mari care le condiționau.

Cu toate că pedepsele prevăzute sunt foarte aspre (acest lucru se poate înțelege însă prin infracționalitatea foarte redusă din mediul săsesc) Statutele rămân o legiuire înaintată pentru acea epocă.

LORÁND MÁDLY

DIE SÄCHSISCHE MUNIZIPALSTATUTEN VON 1583 – HISTORISCHE GENESIS UND STRAFGESETZLICHEN VORSCHNITZEN

(Kurzfassung)

Diese Studie ist eine Übersicht des Prozesses der zur Verfassung des sächsischen Statutargesetzbuches vom Jahre 1583 geführt hat. Diese Gesetzgebung ist ein Ausdruck einiger älteren Tendenzen der sächsischen Rechtsgelehrten. Vorher fanden statt auch andere Versuche um eine einheitliche Gesetzgebung herzustellen- z.B. durch die missglückte Anwendung der werböczianischer Gesetze oder die Idee des Altenbergischen Gesetzbuches, der als Vorbild für die Statuten diente. Durch die Bestrebungen mehrerer Gelehrten, unter denen Th. Bommel der wichtigste war, wurde das neue Gesetzbuch, der einen vermischten Charakter aufweist, verfasst.

Der zweite Teil der Studie befasst sich mit der vierten Teil der Statuten, in dem die strafgesetzlichen Vorschriften behandelt sind. Zuerst sind die Rechtsprinzipien des Strafrechtes beschrieben, nachher folgen einige kurze Kommentare über die eigentlichen Paragraphen der strafgesetzlichen Vorschriften.